

بررسی رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه مازندران در استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته

صغری درزی^۱

چکیده

هدف: هدف از پژوهش حاضر بررسی توانمندی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه مازندران در استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته قابل دسترسی در دانشگاه مازندران است. روش پژوهش: پژوهش حاضر با استفاده از روش پیمایشی توصیفی انجام شد. اطلاعات مورد نیاز با استفاده از پرسشنامه و روش نمونه‌گیری تصادفی گردآوری گردید. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل ۳۵۰ نفر از دانشجویان تحصیلات تکمیلی که از ۳۰۰ نفر در مقطع کارشناسی ارشد، ۲۸۰ نفر (۹۳/۳) درصد و از ۵۰ نفر در مقطع دکتری، ۴۲ نفر (۸۴) درصد و در مجموع ۳۲۲ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل و عودت دادند. یافته‌ها: بر اساس یافته‌ها ۵۵/۶ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی به میزان متوسط با کامپیوتر آشنایی دارند. ۵۲/۵ درصد از دانشجویان تا حدودی با نحوه استفاده از پایگاه‌ها آشنایی دارند. همچنین دانشجویان اظهار داشتند بیشتر از طریق سایت کتابخانه مرکزی با نحوه استفاده از پایگاه‌ها آشنا شدند. پوشش موضوعی پایگاه‌ها نیز به میزان متوسط پاسخگوی نیاز اطلاعاتی دانشجویان می‌باشد. پایگاه Elsevier بیشتر از پایگاه‌های دیگر مورد استفاده قرار گرفته است. همچنین اکثر دانشجویان از موتورهای جستجو، بیشتر از راهنماهای موضوعی و ابرموتورهای جستجو جهت بازیابی اطلاعات استفاده می‌کنند. دانشجویان هدف از جستجوی اطلاعات را تحقیق و پژوهش و تهیه و تنظیم مقاله عنوان کردند. کمتر از نیمی از دانشجویان اظهار داشتند که اطلاعات بازیابی شده موجب رفع نیاز اطلاعاتی‌شان می‌شود. نتیجه‌گیری: بنابراین فرضیه پژوهش مبنی بر اینکه اکثر دانشجویان توانمندی استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته دارند، مورد تأیید قرار نمی‌گیرد و لازم است نسبت به برگزاری دوره‌های آموزشی در زمینه استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته و ابزارهای و راهبردهای جستجو اقدام شود. و افزایش امکانات دانشگاه جهت استفاده موثر از منابع اطلاعاتی پیوسته پیشنهاد می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اطلاع‌یابی، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته، دانشجویان تحصیلات تکمیلی، دانشگاه مازندران

مقدمه

امروزه دانشگاه‌ها پرچم دار پیشرفت و توسعه تحقیقات و تولید دانش هستند و کتابخانه‌های دانشگاهی در این زمینه نقش بسزایی ایفا می‌کنند. آنچه امروز مسئله اصلی اطلاع‌رسانی را تشکیل می‌دهد شیوه‌های دسترسی به اطلاعات علمی است. (داورپناه، ۱۳۸۲) وجود شبکه‌های ارتباطی گسترده از جمله اینترنت، روش‌های جستجو و بازیابی اطلاعات را متحول ساخته و این امکان را فراهم نموده تا پژوهشگران و محققان بدون حضور فیزیکی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاعاتی و شخصاً با دسترسی

^۱ کارشناس ارشد رشته کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاه علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری

به یک رایانه و خط اینترنت اقدام به رفع نیازهای اطلاعاتی خود از طریق پایگاههای اطلاعاتی پیوسته نمایند. امروزه تقریباً کلیه اطلاعات معتبر علمی در قالب پایگاههای اطلاعاتی و از طریق شبکه جهانی اینترنت در اختیار کاربران قرار می‌گیرد. رشد فزاینده جهانی شدن تولید دانش از یک سو و نیاز محققان به دریافت اطلاعات دقیق و روزآمد از سوی دیگر، موجب رشد روشهای جدید اطلاع‌رسانی شده است. تحقیق سنتی کتابخانه‌ای که در گذشته اساساً متکی بر مواد نوشتاری بود در حال دگرگونی بنیادی است که با ورود به قرن بیست و یکم به طور فزاینده‌ای بر منابع الکترونیکی و استفاده‌کننده‌نهایی متکی خواهد بود. کتابخانه‌های دیجیتالی، پایگاههای مجلات الکترونیکی، وب‌سایتها و دیگر سیستمهای اطلاعاتی مبتنی بر وب خدمات پشتیبانی را برای کاربران به منظور انجام فعالیتهای تعاملی فراهم می‌کنند. اجزا اصلی چنین خدماتی کاربران هستند (مدیو، ۲۰۰۴).

پیشرفت فناوری و دسترسی به پایگاههای اطلاعاتی از طریق وب کاربران را قادر به دسترسی مقدار زیادی از منابع الکترونیکی بدون محدودیت زمان و مکان کرد، کتابخانه‌های دانشگاهی با چالش‌هایی برای آگاه کردن دانشجویان از منابع الکترونیکی قابل دسترسی مواجه شدند. پژوهش بر روی روشهای استفاده کاربران نهایی به منظور توسعه خدمات به کاربران ضروری است. و به منظور ارزیابی سریع محیط اطلاعاتی، آزمودن نیازهای کاربران به طور متناوب ضروری می‌باشد (اسدی و شریفی، ۱۳۸۵).

بیان مساله

در حال حاضر پایگاههای اطلاعاتی پیوسته به عنوان یکی از منابع مهم اطلاعات علمی، امکان دسترسی به اطلاعات کمی و کیفی را با سرعت و دقت بیشتر ساخته است. بنابراین انتخاب مناسب آنها با توجه به نیازهای اطلاعاتی جامعه استفاده‌کننده کتابخانه و مراکز اطلاع‌رسانی ضروری به نظر می‌رسد (پرساتمو، ۱۹۹۸). و با توجه به اینکه یکی از مهمترین موانع پیشرفت علمی عدم آگاهی از منابع مفید اطلاعاتی است و در دانشگاهها عدم آشنایی دانشجویان و متخصصان با منابع اطلاعاتی خدمات جبران‌ناپذیری به اعتبار و روزآمد بودن دانش آنها می‌زند. لذا با ایجاد و استفاده از بانکها و پایگاههای اطلاع‌رسانی امکانات مناسبی در ارائه خدمات اطلاع‌رسانی بوجود آمده است.

دانشجویان با مشکلات زیادی در یافتن اطلاعات روبرو هستند زیرا تکنولوژی جدید اطلاعات را به اشکال مختلف، عمدتاً الکترونیکی، قابل دسترسی ساخته است، و به منظور دسترسی و استفاده از این اطلاعات نیاز به مهارت و سواد اطلاعاتی دارند. این وظیفه کتابداران است که دانشجویان را با مهارتهای اطلاعاتی لازم جهت عملکرد موثر و کتابخانه و مواجه شدن با چالشهای عصر اطلاعات آماده نمایند (سمی، ۲۰۰۵).

آنچه بنیاد پژوهش حاضر را تشکیل می‌دهد میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی از پایگاههای اطلاعاتی و میزان آشنایی با پایگاهها و جامعیت و پوشش موضوعی پایگاهها و همچنین امکانات لازم جهت دسترسی به پایگاههای موجود می‌باشد. با توجه به اهمیت منابع اطلاعاتی الکترونیکی به ویژه پایگاه‌های تمام‌متن، در انجام فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، این پژوهش در صدد آن بوده است که با دریافت نظریات و پیشنهادهای استفاده‌کنندگان پایگاههای اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی کتابخانه‌های دانشگاه‌های مازندران حتی الامکان به وضعیت موجود از جمله میزان آگاهی و آشنایی، توانمندی در استفاده، میزان دسترسی و دلایل عدم دسترسی به پایگاهها و منابع اطلاعاتی پیوسته موجود پی‌برد. قطعاً هرگونه برنامه‌ریزی در کتابخانه به منظور مدیریت و دسترس‌پذیری این نوع منابع اطلاعاتی که بخش زیادی از بودجه کتابخانه به آن اختصاص می‌یابد، آگاهی از وضعیت جاری و مفید بودن پایگاههای موجود و تعیین میزان استفاده از پایگاههای موجود می‌باشد و بدون در اختیار داشتن تصویری روشن اتخاذ سیاستها و روش‌های مناسب جهت بهبود در ارائه خدمات و استفاده مؤثر از منابع ممکن نخواهد بود.

در حال حاضر کتابخانه‌های دانشگاهی منابع اطلاعاتی متنوع و برجسته‌ای را در دسترس دانشجویان و سایر کاربران خود قرار می‌دهند. متأسفانه تعداد زیادی از دانشجویان یا اساساً از وجود چنین منابعی بی‌اطلاع‌اند و یا نمی‌دانند که چگونه از آنها استفاده کنند. یافته‌های پژوهش حاضر بدان دلیل اهمیت دارد که می‌تواند راهکارهای عملی مناسبی برای رفع نارسایی‌ها و

محدودیت‌های استفاده از منابع الکترونیکی، امکانات و گرایش‌های دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه مازندران و دانشکده‌های تابعه در خط مشی و برنامه ریزی‌های آینده پیشنهاد کند.

پرسش‌های اساسی پژوهش

۱. آیا بین مقطع تحصیلی و میزان آشنایی دانشجویان با کامپیوتر رابطه‌ای وجود دارد؟
۲. دانشجویان تا چه اندازه با نحوه استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی آشنایی دارند؟
۳. دانشجویان چگونه با نحوه استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته آشنا شده‌اند؟
۴. تا چه اندازه پایگاهها از نظر پوشش موضوعی و جامعیت پاسخگوی نیاز اطلاعاتی دانشجویان می‌باشد؟
۵. دانشجویان بیشتر از چه روشهایی جهت بازیابی اطلاعات مورد نیاز خود استفاده می‌کنند؟
۶. تا چه اندازه دانشجویان در جستجوی اطلاعات به نتایج مطلوب می‌رسند؟
۷. تا چه اندازه امکانات دانشگاه جهت استفاده از پایگاهها کافی می‌باشد؟

فرضیه پژوهش

فرضیه پژوهش عبارتست از: اکثر دانشجویان تحصیلات تکمیلی توانمندی استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته موجود در دانشگاه مازندران را دارند.

متغیرهای اساسی پژوهش:

متغیر مستقل: میزان آشنایی و دسترسی دانشجویان تحصیلات تکمیلی
متغیر وابسته: توانایی دانشجویان در استفاده از منابع اطلاعاتی

جامعه مورد پژوهش

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانشجویان کارشناسی‌ارشد و دکترای مشغول به تحصیل در دانشگاه مازندران می‌باشند که شامل: دانشکده‌های علوم پایه، علوم انسانی، علوم کشاورزی و منابع طبیعی ساری و دانشکده فنی و مهندسی نوشیروانی بابل می‌باشد.

پژوهش حاضر از نوع پیمایشی توصیفی می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها در این پژوهش از پرسشنامه استفاده شده است. بر این اساس، پرسشنامه‌ها بین ۳۰۰ نفر از دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و ۵۰ نفر از دانشجویان مقطع دکتری توزیع گردید، که از میان دانشجویان ارشد ۲۸۰ نفر و در مقطع دکتری ۴۲ نفر، و در مجموع ۳۲۲ نفر پرسشنامه‌ها را تکمیل و عودت دادند.

پرسشنامه شامل ۲۵ سوال بسته و ۱ سوال باز بود و برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار Spss و نرم افزار Excel استفاده شده است.

پیشینه پژوهش

در زمینه بررسی توانمندی دانشجویان تحصیلات تکمیلی در استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته در دانشگاه مازندران تا کنون پژوهشی انجام نشده است. اما به چند پژوهش مشابه که در داخل و خارج انجام شده اشاره می‌شود. لاله ترابی (۱۳۸۰) در پژوهش خود تحت عنوان بررسی میزان استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی در کتابخانه‌های مرکزی و دانشکده‌ای دانشگاه‌های پزشکی دولتی شهر تهران از دیدگاه کتابداران به این نتیجه رسید که اولویت استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی با توجه به میانگین امتیازات بدست آمده به ترتیب عبارتند از اینترنت، پایگاه‌های اطلاعاتی دیسک نوری، مجلات الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته و دیسک‌های آموزشی می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که مشکلات موجود برای استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی، کمبود تجهیزات سخت افزاری، کمبود امکانات آموزشی، کمبود فضا، اشکالات نرم افزاری و عدم اطلاع استفاده‌کنندگان بیان شده است.

عبدالرسول جوکار و عادل ذولفعلی نژاد (۱۳۸۳) در پژوهشی به بررسی مشکلات و نقاط ضعف شبکه رزنت از دیدگاه کاربران دانشگاه شهید باهنر کرمان پرداخت. نتایج نشان داد نقاط ضعف شبکه رزنت به ترتیب کند بودن سرعت در برقراری ارتباط، محدود بودن پایگاههای اطلاعاتی و تعداد کم پایگاههای اطلاعاتی معتبر جهانی، محدودیت در استفاده از بانکهای اطلاعاتی مورد نیاز، تغییر کردن گذرواژه‌ها به هنگام تغییر پایگاهها و روزآمد نبودن اطلاعات موجود بیان شد. همچنین تفاوت معنا داری بین نظرات دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا وجود نداشت.

راد (۱۳۸۸) در پژوهشی تحت عنوان رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی در استفاده از شبکه جهانی وب به این نتیجه رسید که دانشجویان میزان تاثیر اینترنت را بر فعالیتهای آموزشی - پژوهشی خود در حد زیاد می دانند لیکن در استفاده از آن با محدودیتهای و موانعی مواجهند و در هر یک از مراحل اطلاع‌یابی خود راهبردها و رویکردهای مختلفی را به کار می گیرند، اما رویکردهای غالب شامل استفاده از موتورهای جستجو جهت شناسایی

سایتیهای در بردارنده اطلاعات مورد نیاز، استفاده از پیوندهای ارجاعی و مرور سرعنوانهای آغازین سایت و استفاده از خدمات آگاهی رسانی جاری در حوزههای پژوهشی مورد علاقه است و تفاوت معنی‌داری میان رفتار دانشجویان در گروههای مختلف آموزشی وجود دارد

براون (۱۹۹۹) در بررسی خود تحت عنوان رفتار اطلاع‌یابی متخصصان علوم نجوم، شیمی، ریاضی و فیزیک در دانشگاه اوکلاهما بر اساس پرسشنامه الکترونیکی را ارزیابی کرد. همه افراد تاکید داشتند که در انجام تحقیقات و فعالیتهایی که با نوآوری همراه بوده بیشتر از متون نشریات بهره می بردند و علی رغم تاکید بر استفاده آنان از خدمات الکترونیکی، بیشتر آنها ترجیح می دهند که مقالات را به صورت چاپی در اختیار داشتند تا به صورت الکترونیکی.

کای، چو و لائو (۲۰۰۵) در پژوهشی بر روی بررسیهای مطالعاتی دانشجویان تحصیلات تکمیلی به منظور بررسی پیشرفت مهارتهای جستجوی اطلاعات و درک دانشجویان از پایگاههای اطلاعاتی مختلف پرداختند. یافته ها نشان داد دانشجویان در ابتدا با بسیاری از پایگاههای اطلاعاتی که برایشان مهم است آشنایی ندارند و این آشنایی در طول مشارکتهای مهم سالانه به منظور توسعه مهارتهای جستجوی اطلاعات تخصصی ایجاد می شود. در نهایت پیشنهاد شد به منظور آگاه کردن و آموزش دانشجویان از پایگاههای اطلاعاتی کارهای زیادی باید انجام شود. افزایش پایگاههایاطلاعاتی مجلات مفید و روشهایی به منظور حمایت از کتابخانه جهت استفاده موثر از پایگاهها به عنوان طرحهای دیگر پیشنهاد شد. ددزی (۲۰۰۵) در پژوهشی تحت عنوان منابع الکترونیکی: دسترسی و استفاده در دانشگاه آرسی به منظور تعیین سطح استفاده، نوع اطلاعات قابل دسترسی و مفید، ارزیابی ابزارهای ارتباطی کتابخانه، مشکلاتی که هنگام استفاده از منابع الکترونیکی مواجه می شوند و روشهای بهبود فراهم آوری اطلاعات الکترونیکی می باشد. در مجموع از ۱۶۹ پرسشنامه توزیع شده ۱۴۱ پرسشنامه تکمیل و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته ها نشان داد استفاده عمومی از کامپیوتر برای دسترسی به اطلاعات در سطح بالایی می باشد به دلیل وضعیت زیر بنایی تکنولوژی اطلاعات در دانشگاه، استفاده از بعضی منابع اینترنتی هم در سطح خیلی بالایی بوده، در حالیکه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی علمی در سطح کاملاً پایینی بود و این حمل بر حمایت ناقص اطلاعاتی در خصوص موجودی این منابع کتابخانه‌ای می باشد. پیشنهادات ارائه شده در این بررسی، آغاز یک تلاش اطلاعاتی در طول دوره تحصیلی و یا شروع تدریس بصورت یک واحد درسی در تمام سطوح تحصیلی و تهیه کامپیوترهای شخصی بیشتر در دانشگاه عنوان شد.

عاصمی و ریاحی نیا^۱ (۲۰۰۷) در پژوهشی تحت عنوان آگاهی و استفاده از منابع دیجیتالی در کتابخانه های علوم پزشکی دانشگاه اصفهان به بررسی ارتباط بین آگاهی و استفاده از منابع دیجیتالی در میان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان پرداختند یافته ها نشان داد ۷۰ درصد از دانشجویان از منابع دیجیتالی آگاهی دارند اما فقط ۶۹ درصد از آن استفاده می کنند، ۶۲ درصد از پایگاههای ناپیوسته آگاهی دارند در حالیکه ۱۹ درصد از آنها از طریق شبکه محلی کتابخانه مرکزی از آن استفاده می کنند. تقریباً ۷۰ درصد از دانشجویان از پایگاههای اطلاعاتی پیوسته آگاهی دارند که ۵۳ درصد از پاسخ دهندگان از طریق سایت کتابخانه مرکزی از آنها استفاده می کنند. دانشجویان از پایگاههای اطلاعاتی ناپیوسته بدلیل عواملی چون آشنایی کم و فقدان آموزش استفاده از پایگاههای ناپیوسته و کمبود پایانه های متصل به سرور کتابخانه مرکزی بودند. کاربران با مشکلاتی چون سرعت پایین اتصال و کمبود امکانات سخت افزاری مواجه بودند.

تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش

جدول شماره ۱: توزیع فراوانی میزان آشنایی با کامپیوتر

کل		دکتری		ارشد		مقطع آشنایی با کامپیوتر
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۷/۱	۲۳	-	-	۸/۲	۲۳	بسیار زیاد
۳۵/۴	۱۱۴	۳۸/۱	۱۶	۳۵	۹۸	زیاد
۵۵/۶	۱۷۹	۶۱/۹	۲۶	۵۴/۶	۱۵۳	متوسط
۱/۶	۵	-	-	۱/۸	۵	کم
۰/۳	۱	-	-	۰/۴	۱	بسیار کم
۱۰۰	۳۲۲	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۸۰	جمع

$$X^2 = ۴/۷۹۵ \quad d.f = ۴ \quad \text{Sig} = ۰/۳۰۹ \quad \alpha = ۰/۰۵$$

جدول شماره ۲: توزیع فراوانی استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی

کل		دکتری		کارشناسی ارشد		مقطع استفاده از پایگاهها
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶/۹	۲۲	۷/۱	۳	۶/۹	۱۹	بسیار زیاد
۳۱/۹	۱۰۱	۴۰/۵	۱۷	۳۰/۵	۸۴	زیاد
۴۶/۷	۱۴۸	۴۲/۹	۱۸	۴۷/۳	۱۳۰	متوسط
۹/۸	۳۱	۴/۸	۲	۱۰/۵	۲۹	کم
۴/۷	۱۵	۴/۸	۲	۴/۷	۱۳	بسیار کم
۱۰۰	۳۱۷	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۷۵	جمع

در پاسخ به سوال اول پژوهش در خصوص ارتباط بین میزان آشنایی با کامپیوتر و استفاده از پایگاه‌های پیوسته: بر اساس جداول شماره ۱ و ۲ یافته‌ها نشان می‌دهد از مجموع ۳۲۲ پاسخ ارائه شده ۱۷۹ مورد (۵۵/۶) درصد به میزان متوسط، ۱۱۴ مورد (۳۵/۴) درصد به میزان زیاد و ۲۳ مورد (۷/۱) درصد به میزان بسیار زیاد با کامپیوتر آشنایی دارند همچنین در خصوص میزان استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی از مجموع ۳۱۷ پاسخ ارائه شده ۱۴۸ مورد (۴۶/۷) درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی اظهار داشتند از پایگاه‌های اطلاعاتی به میزان متوسط استفاده می‌کنند و ۱۰۱ مورد (۳۱/۹) درصد اظهار داشتند به میزان زیاد و ۳۱ مورد (۹/۸) درصد به میزان کم از پایگاه‌های اطلاعاتی استفاده می‌کنند. آزمون کای اسکور نیز بین میزان آشنایی با کامپیوتر و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی را تأیید می‌کند چرا که مقدار $X^2 = ۱۳۴/۰۳۲$ با درجه آزادی ۱۲ در آلفای ۰/۰۵ معنی دار می‌باشد.

جدول شماره ۳: آشنایی با نحوه استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی پیوسته موجود

کل		دکتری		ارشد		مقطع نحوه استفاده
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴۶/۶	۱۴۹	۴۵/۲	۱۹	۴۶/۸	۱۳۰	بله
۵۲/۵	۱۶۸	۵۴/۸	۲۳	۵۲/۱	۱۴۵	تا حدودی
۰/۹	۳	-	-	۱/۱	۳	خیر
۱۰۰	۳۲۰	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۷۸	جمع

$$X^2 = ۴/۶۱۲ \quad d.f = ۲ \quad \text{Sig} = ۰/۱۰۰ \quad \alpha = ۰/۰۵$$

در پاسخ به سوال دوم پژوهش مبنی بر میزان آشنایی دانشجویان با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی بر اساس جدول شماره ۳ در خصوص آشنایی با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی یافته نشان می دهد از مجموع ۲۷۸ پاسخ ارائه شده توسط دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد ۱۴۵ مورد (۵۲/۱) درصد اظهار داشتند تا حدودی و ۱۳۰ مورد (۴۶/۸) درصد با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی آشنایی دارند و از مجموع ۴۲ پاسخ ارائه شده در مقطع دکتری ۲۳ مورد (۵۴/۸) درصد اظهار داشتند تا حدودی و ۱۹ مورد (۴۵/۲) درصد بیان داشتند با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی آشنایی دارند. در مجموع یافته ها نشان می دهد ۵۲/۵ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی تا حدودی و ۴۶/۶ درصد با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی پیوسته آشنایی دارند.

بر اساس آزمون کای اسکور $X^2=4/612$ با درجه آزادی ۲ و در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی دار نیست. و میان مقطع تحصیلی و آشنایی با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی پیوسته موجود در دانشگاه رابطه معناداری وجود ندارد و بیش از نیمی از دانشجویان تحصیلات تکمیلی اظهار داشتند تا حدودی با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی پیوسته آشنایی دارند.

جدول شماره ۴ نمایش توزیع فراوانی و درصد نحوه آشنایی با پایگاهها

مقطع		کارشناسی ارشد		دکتری		کل
نحوه آشنایی با پایگاهها		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
شرکت در کارگاه آموزشی		۱۰	۴	۲	۴/۸	۱۲
جستجو در سایت کتابخانه مرکزی		۱۱۱	۴۴/۲	۱۷	۴۰/۴	۱۲۸
مسول بخش اطلاع رسانی		۴۰	۱۵/۸	۲	۴/۸	۴۲
سایر موارد		۹۱	۳۶	۲۱	۵۰	۱۱۲
جمع		۲۵۲	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۹۴

$$d.f=24/250 \cdot X^2= \text{Sig}=10 \quad \alpha=0/05$$

در پاسخ به سوال سوم پژوهش با توجه به جدول شماره ۴ در خصوص نحوه آشنایی با پایگاههای اطلاعاتی، نتایج نشان می دهد ۳۹/۸ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی از طریق سایت کتابخانه مرکزی، ۳۴/۸ درصد از طریق دوستان و اساتید، ۱۳ درصد از طریق مسول بخش اطلاع رسانی و ۳/۷ درصد از طریق شرکت در کارگاه آموزشی با پایگاهها آشنا شدند. نتایج بدست آمده نشان می دهد نحوه اطلاع رسانی و آگاه کردن دانشجویان از پایگاههای اطلاعاتی در سطح پایینی قرار دارد. آزمون کای اسکور انجام شده نیز نشان می دهد دانشجویان تحصیلات تکمیلی از لحاظ آماری به طور معنی دار از طریق جستجو در سایت کتابخانه مرکزی با پایگاههای اطلاعاتی آشنا شدند. چرا که مقدار $X^2=24/250$ با درجه آزادی $d.f=10$ در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی دار می باشد

جدول شماره ۵ نمایش توزیع فراوانی و درصد جامعیت و پوشش موضوعی پایگاههای اطلاعاتی قابل دسترسی

مقطع		کارشناسی ارشد		دکتری		کل
پوشش موضوعی		فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی
بسیار زیاد		۱۲	۴/۷	۱	۲/۵	۱۳
زیاد		۷۲	۲۸/۱	۵	۱۲/۵	۷۷
متوسط		۱۳۲	۵۱/۶	۲۲	۵۵	۱۵۴
کم		۳۳	۱۲/۹	۹	۲۲/۵	۴۲
بسیار کم		۷	۲/۷	۳	۷/۵	۱۰
جمع		۲۵۶	۱۰۰	۴۰	۱۰۰	۲۹۶

$$d.f=9/245 \cdot X^2= \text{Sig}=5 \quad \alpha=0/100$$

در پاسخ به سوال چهارم پژوهش با توجه به جدول شماره ۵ درخصوص میزان پوشش موضوعی پایگاههای اطلاعاتی، یافته‌ها نشان می‌دهد در مجموع از میان ۲۹۶ پاسخ ارائه شده، ۱۵۴ مورد (۵۲) درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی پوشش موضوعی پایگاهها را متوسط، که از این تعداد ۱۳۲ نفر دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد و ۲۲ نفر دانشجویان مقطع دکتری بوده‌اند. و ۷۷ مورد (۲۶) درصد پوشش موضوعی پایگاهها را زیاد و ۱۴/۲ درصد پوشش موضوعی را کم اظهار داشتند. یافته‌ها نشان می‌دهد که پوشش موضوعی پایگاهها به میزان متوسط می‌باشد.

بر اساس آزمون کای اسکور $X^2 = 9/245$ و درجه آزادی $d.f = 5$ در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی دار نمی‌باشد. و میان مقطع تحصیلی و پوشش موضوعی پایگاهها رابطه معنی دار وجود ندارد.

جدول شماره ۶ نمایش توزیع فراوانی و درصد استفاده از ابزارهای بازبایی اطلاعات

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
موتورهای جستجو	۲۱۰	۶۴/۶	۳۴	۵۴	۲۴۴	۶۲/۹
ابرموتورهای جستجو	۱۱	۳/۴	۵	۷/۹	۱۶	۴/۱
لینک	۶۳	۱۹/۴	۱۴	۲۲/۲	۷۷	۱۹/۹
راهنماهای موضوعی	۴۱	۱۲/۶	۱۰	۱۵/۹	۵۱	۱۳/۱
★ جمع	۳۳۵	۱۰۰	۶۳	۱۰۰	۳۸۸	۱۰۰

★ اکثر پاسخگویان در پاسخ به این پرسش به بیش از یک مورد اشاره کردند.

در پاسخ به سوال پنجم پژوهش بر اساس جدول شماره ۶ در خصوص میزان استفاده از ابزارهای بازبایی اطلاعات، یافته‌ها نشان می‌دهد که در مجموع دانشجویان تحصیلات تکمیلی، با ۲۴۴ مورد فراوانی و (۶۲/۹) درصد اظهار داشتند از موتورهای جستجو به منظور بازبایی اطلاعات استفاده می‌کنند که از این تعداد ۲۱۰ مورد (۶۴/۶) درصد توسط دانشجویان کارشناسی ارشد و ۳۴ مورد (۵۴) درصد توسط دانشجویان مقطع دکتری بیان شد. در رتبه دوم ابزارهای بازبایی اطلاعات لینک با ۷۷ مورد (۱۹/۹) درصد توسط دانشجویان تحصیلات تکمیلی مورد استفاده قرار گرفته است، همچنین راهنماهای موضوعی با ۵۱ مورد (۱۳/۱) درصد در مرحله سوم ابزارهای مورد استفاده در بازبایی اطلاعات قرار گرفته است. و ابرموتورهای جستجو با فراوانی ۱۶ (۵) درصد در رتبه چهارم قرار گرفته است.

جدول شماره ۷. نمایش توزیع فراوانی و درصد میزان دستیابی به نتایج مطلوب در جستجوی اطلاعات

مقطع	کارشناسی ارشد		دکتری		کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
بسیار زیاد	۷	۲/۵	-	-	۷	۲/۲
زیاد	۷۵	۲۷/۱	۱۳	۳۱/۷	۸۸	۲۷/۷
متوسط	۱۶۱	۵۸/۱	۲۱	۵۱/۲	۱۸۲	۵۷/۲
کم	۲۹	۱۰/۵	۷	۱۷/۱	۳۶	۱۱/۳
بسیار کم	۵	۱/۸	-	-	۵	۱/۶
جمع	۲۷۷	۱۰۰	۴۱	۱۰۰	۳۱۸	۱۰۰

۰/۰۵

$\alpha = 0/521$

Sig=۵

$d.f=4/200 \cdot X^2=$

در پاسخ به سوال ششم پژوهش بر اساس جدول شماره ۷ در خصوص میزان دستیابی به نتایج مطلوب در جستجوی اطلاعات، یافته‌ها نشان می‌دهد از ۳۱۸ پاسخ ارائه شده، در مجموع ۵۷/۲ درصد از دانشجویان تحصیلات تکمیلی به میزان متوسط به نتایج مطلوب در جستجوی اطلاعات می‌رسند. همچنین ۲۷/۷ درصد از دانشجویان بیان داشتند به میزان زیاد به

نتایج مطلوب در جستجوی اطلاعات می رسند و ۱۱/۳ درصد اظهار داشتند به میزان کم در جستجوی اطلاعات به نتایج مطلوب دست می یابند.

آزمون کای اسکوئر انجام شده $X^2=4/200$ با درجه آزادی ۵ در سطح آلفای ۰/۰۵ معنی دار نیست. و بین مقطع تحصیلی و دستیابی به نتایج مطلوب رابطه معنی داری وجود ندارد.

جدول شماره ۸ نمایش توزیع فراوانی و درصد میزان امکانات دانشگاه

کل		دکتری		کارشناسی ارشد		مقطع میزان امکانات دانشگاه
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۶	۲	۲/۴	۱	۰/۴	۱	بسیار زیاد
۱۱/۲	۳۶	۴/۸	۲	۱۲/۲	۳۴	زیاد
۵۲/۵	۱۶۹	۵۴/۸	۲۳	۵۲/۳	۱۴۶	متوسط
۲۷/۳	۸۸	۱۹	۸	۲۸/۷	۸۰	کم
۸/۱	۲۶	۱۹	۸	۶/۴	۱۸	بسیار کم
۱۰۰	۳۲۲	۱۰۰	۴۲	۱۰۰	۲۷۹	جمع

در پاسخ به سوال هفتم پژوهش بر اساس جدول شماره ۸ در خصوص میزان امکانات دانشگاه جهت استفاده از منابع اطلاعاتی، نتایج نشان می دهد که از ۳۲۲ پاسخ ارائه شده ۱۶۹ مورد (۵۲/۵) درصد امکانات دانشگاه را در حد متوسط، ۸۸ مورد (۲۷/۳) درصد امکانات را در حد کم و ۳۶ مورد (۱۱/۲) درصد امکانات دانشگاه را به منظور استفاده از پایگاههای اطلاعاتی و منابع الکترونیکی زیاد اظهار داشتند.

نتیجه گیری و پیشنهادها

از جمع بندی تحلیل یافته های پژوهش چنین نتیجه گیری می شود رشد روز افزون اطلاعات و ابزارهای اطلاعاتی فرایند دستیابی به اطلاعات را متحول ساخته است. بر اساس یافته های جدول شماره ۷ در خصوص استفاده از ابزارهای بازیابی اطلاعات، (۶۲/۹) درصد اظهار داشتند از موتورهای جستجو در جستجوی اطلاعات استفاده می کنند. بنابراین دانشجویان باید با اصول و مهارت ها و امکانات جستجو در ابزارهای جستجو و انواع منابع اطلاعاتی پیوسته آشنایی بیشتری پیدا کنند. دانشجویان از موتورهای جستجو بیشتر از پایگاههای اطلاعاتی، راهنماهای موضوعی و ابرموتورهای جستجو استفاده می کنند و با وجود کارایی بالای ابرموتورهای جستجو، استفاده از این ابزار جستجو در سطح پایین قرار دارد.

بیشترین استفاده از پایگاهها اطلاعاتی پیوسته مربوط به پایگاه Elsevier بوده است و پایگاههای اطلاعاتی دیگر بدلیل عدم ارائه مقالات به صورت متن کامل، عدم اشتراک پایگاههای تخصصی مورد نیاز و عدم آگاهی از وجود پایگاهها مانند پایگاه کتابخانه منطقه ای شیراز و پایگاه نمایه که کمترین استفاده را داشته است.

با توجه به اینکه بر اساس جدول شماره ۵، نحوه آشنایی بیشتر دانشجویان (۴۴/۲) درصد از طریق جستجو در سایت کتابخانه مرکزی بوده است استفاده از Help link جهت آموزش و آشنا ساختن دانشجویان با نحوه استفاده از پایگاههای اطلاعاتی می تواند نقش موثری در آشنا کردن دانشجویان داشته باشد. همچنین کارگاه آموزشی به دلیل کوتاه بودن مدت دوره آن نقش بسیار کمی در آشنا کردن دانشجویان با پایگاههای اطلاعاتی داشته است که با تشکیل کلاسها و دوره های آموزش به طور مستمر به معرفی انواع پایگاهها و ابزارهای جستجوی اطلاعات و نحوه جستجو در منابع الکترونیکی و شیوه های مناسب بازیابی اطلاعات پرداخته شود. تمدید و اشتراک به موقع پایگاهها و افزایش اشتراک مجلات با توجه به نیاز دانشجویان رشته های موجود ضروری به نظر می رسد.

استفاده از فرم نظرخواهی به منظور آگاهی از پایگاههای اطلاعاتی مورد نیاز دانشجویان تحصیلات تکمیلی پیشنهاد می شود.

با توجه به نتایج جدول شماره ۹ در خصوص میزان امکانات دانشگاه از مجموع دانشجویان ۵۲/۵ درصد از دانشجویان امکانات را در حد متوسط اظهار داشتند که در سطح مطلوبی قرار نداشته است و برای بهتر شدن و بهبود وضعیت سایتها، افزایش کامپیوترهای سایت های دانشکده ها و رفع مشکلات سخت افزاری و نرم افزاری، همچنین ارتقاء سیستمها و برطرف کردن مشکلات قطع برق و کندی خط اینترنت و قطع بودن اینترنت پیشنهاد می شود.

افزایش ساعت استفاده از سایتها در دانشکده ها و تجهیز کتابخانه های دانشکده ای به بخش اطلاع رسانی و اختصاص کامپیوترهایی جهت جستجو در منابع اطلاعاتی پیوسته و همچنین به کار گماردن افرادی که دارای تخصص و مهارت در زمینه جستجوی اطلاعات جهت راهنمایی و پاسخگویی به سوالات دانشجویان در استفاده از منابع اطلاعاتی پیوسته پیشنهاد می شود.

منابع

- اسدی، مریم، شریفی، شهرزاد (۱۳۸۵). "نیاز سنجی پایگاههای اطلاعاتی و مجلات الکترونیکی موجود در کتابخانه دانشگاه صنعتی شریف". مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، شماره سوم، دوره ششم.
- ترابی، لاله (۱۳۸۰). "بررسی میزان استفاده از منابع پزشکی الکترونیکی در کتابخانه های مرکزی و دانشکده های دانشگاه های پزشکی دولتی شهر تهران از دیدگاه کتابداران". پایان نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه علوم پزشکی تهران، دانشکده مدیریت و اطلاع رسانی پزشکی.
- جوکار، عبدالرسول، ذولفعلی نژاد، عادل (۱۳۸۳). مشکلات و نقاط ضعف شبکه رزنت از دیدگاه کاربران دانشگاه شهید باهنر. فصلنامه کتاب، شماره ۵۷.
- داورپناه، محمدرضا (۱۳۸۲). جستجوی اطلاعات علمی و پژوهشی در منابع چاپی و الکترونیکی، تهران، چاپار، دبیرش. ص. ۸۰-۵۵.
- راد، ایرج (۱۳۸۸). "رفتار اطلاع یابی دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد در استفاده از شبکه جهانی وب". فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی، شماره ۴۷، جلد ۱۲.
- روحانی رانکوهی، محمدتقی (۱۳۸۰). مقدمه ای بر پایگاه داده ها (بانک اطلاعاتی) تهران: نشر جلوه.
- Asemi, Asefe, Riyahinia, Nosrat. "Awareness and use of digital resources in the libraries of Isfahan University of Medical Sciences, Iran." [on line], Available at: <http://www.emeraldinsight.com>.
- Brown, Ceceilia M. "Information seeking behavior of scientists in electronic information age: Astronomers, Chemists, Mathematicians and physicists". Journal of the American Society for information science, vol 50, no. 10, p. 929-943
- Dadzie, Perpetuas. (2005). "Electronic resources: access and usage at Ashesi University college" [on line], Available at: <http://titania.emeraldinsight.com>.
- Kai, Samuel .Chu, wah. Law, nancy (2005). " Development of information search expertise :research stusents knowledge of databases "online information review. vol. 29, no.6, pp.621-642. [on line], Available at: <http://titania.emeraldinsight.com>
- Prestamo, Anne. M. (1998). "Development of web – Based Tutorials for online databases" [on line], Available at: <http://www.library.ucsb.edu/istl/98-inter/article3.html>.
- Somi, Ntombizodvacg, dejager, Karin (2005). "The role of academic libraries in the enhancement of information literacy:A study of Fort Hare library" [On line], Available at: <http://web.ebscohost.com>.